

УДК 396:82.09

Кузьміч Ольга,
студентка гуманітарного факультету Національного університету
“Острозька академія”, м. Острог

Т. КАМПАНЕЛЛА “МІСТО СОНЦЯ”: ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В УТОПІЧНОМУ ТВОРІ

У статті осмислюються проблеми гендерних стереотипів в утопічній літературі, зокрема у творі Т. Кампанелли “Місто Сонця”. Аналізується текст твору на наявність гендерних стереотипів у найважливіших сферах життя людини, зокрема у сімейних стосунках, розподілі праці, науці тощо. Також у статті звертається увага на другорядну роль жінки в цьому суспільстві, утиск жінки в її правах, стереотипність уявлень автора твору про жіночі та чоловічі гендерні ролі.

Ключові слова: стереотип, жінка, чоловік, рівність, громадянин, суспільство, місто.

Кузьмич О. Кампанелла “Город Солнца”: гендерные стереотипы в утопическом произведении

В статье осмысливаются проблемы гендерных стереотипов в утопической литературе, в частности в произведении Т. Кампанеллы “Город Солнца”. Автор статьи анализирует текст произведения на наличие гендерных стереотипов в важнейших сферах жизни человека, в частности в семейных отношениях, разделении труда, науке и тому подобное. Также в статье обращается внимание на второстепенную роль женщины в данном обществе, притеснение женщины в ее правах, стереотипность представлений автора произведения о женских и мужских гендерных ролях.

Ключевые слова: стереотип, женщина, мужчина, равенство, гражданин, общество, город

Kuzmich O. Campanella ‘The City of the Sun’: gender stereotypes in the utopian work

This article is dedicated to the comprehension of problem of gender stereotypes in utopian literature, particulary in work of T. Campanella ‘The City of the Sun’. The Author analyse the text of work in the presence of gender stereotypes in the major spheres of

life of human, particular in domestic relations, division of labor, science etc . Also in the article attention pays on the second-rate role of woman in this society, oppression of woman applies in her rights, stereotype presentations of author about feminine and masculine gender roles.

Key words: *stereotype, woman, man, equality, citizen, society, city.*

Як нам відомо, гендерний стереотип є явищем культурним, що формується під впливом історичних умов. Він є продуктом соціально-культурних норм та очікувань. Такі характеристики змінюються з часом та залежно від країни її культурного, економічного, політичного, ідеологічного середовища. Гендерні стереотипи засвоюються в процесі соціалізації, через систему розподілу матеріальних цінностей та влади, моральні норми та приписи, що існують у суспільстві на конкретному історичному проміжку. Гендерний стереотип виконує низку функцій, які притаманні соціальному стереотипу загалом, наприклад: регулятивну, трансляційну, комунікативну, функцію соціалізації, стратифікації (ієрархізації). Гендерні стереотипи, як основа гендерної ідентифікації та самоідентифікації спонукають індивіда до гендерного самовиховання та саморегуляції [1, с. 28–33].

Згідно з Аристотелем, сила, активність, рух, життя виходять з чоловічого начала, жінка ж дає тільки пасивну матерію. Гіппократ підтримує цю доктрину і виділяє слабке (жіноче) і сильне (чоловіче) сім'я. Теорія Аристотеля проіснувала протягом усього Середньовіччя, аж до сучасної епохи. Отож визначення патріархальної моделі трактування жіночої поведінки склалася ще в античності, коли жінка була виключена зі сфер політичного, суспільного, економічного, естетичного життя і не мала прав на автономію [8, с. 136].

Логічно, що в утопії Томазо Кампанелли “Місто Сонця”, відображає його філософські погляди та уявлення про ідеальну державу, в якій справедливість, рівність та значимість кожного громадянина стоять на першому місці. За справедливою оцінкою Н. Фрая, утопічний світ – “це проекція уміння бачити суспільство не як сукупність споруд та організацій, але як розбудову мистецтв і наук” [9, с. 38]. Однак, як і вся утопічна література, цей твір не є повністю ідеальним, гармонія та всезагальне щастя описаного автором суспільства досягається завдяки нівелюванню особистих рис,

потреб та запитів, зникненню “Я”, бо існує лише “Ми”. Крім того, Кампанелла створює “світ рівних”, але не може приховати несвідомо сформовані стереотипи про чоловічі та жіночі ролі, а також їхнє місце в суспільстві.

Л. А. Софронова стверджує, що найменшим змінам піддавався саме утопічний ідеал рівності. Громадяни більшості острівних держав рівні у своїй соціальній значимості і правах. Ідеал праці знаходить відображення у спільних заняттях наукою, побудові нового життєвого устрою. Утопічний ідеал людинолюбства полягає в проголошенні людини найвищою цінністю світобудови, проявляється в непомірній турботі держави про кожну особистість і закріплюється на рівні співчуття кінечній природі людини [4, с. 8]. Місто Сонця чудовий тому приклад: гармонійний розвиток соляріїв сприяє вихованню здорових і мужніх громадян міста. Однак при ретельнішому ознайомленні з текстом стають помітними деталі, які відображають ідеї патріархального суспільства.

Наука і праця. Суспільство допускає до освіти та науки як чоловіків, так і жінок, але існує певний поділ праці за “чоловічими професіями” та, відповідно, “жіночими”. Цей поділ, однак, не відрізняється від загальноприйнятих уявлень: все, що стосується дрібного господарства, дому та приготування їжі атрибутується жінкам: “Зате дойти овець і виготовляти сир звичайно призначаються жінки... Жінок призначають на такі роботи, які можна виконувати сидячи або стоячи, а саме: вони тчуть, прядуть, шиють, стрижуть волосся та бороди, виготовляють ліки й усіякий одяг... Жінки куховарять і накривають на столи...” [2]. Присвоєння жінкам якостей, асоційованих з теплотою, експресивністю, чутливістю, призводить до того, що навіть музика і малярство стають у місті Сонця справами суто жіночого характеру. Чоловіки ж виконують “суто чоловічу роботу”, займаючись рільництвом, сівбою, збиранням плодів тощо.

Сім'я та сексуальні стосунки. Хоча в місті панує спільна власність, і жителі міста вважаються однією родиною, для нас не звичним є відсутність такого інституту як сім'я. Справді, в цьому суспільстві немає “мого сина” чи “ті сина”, а є спільне потомство. Шлюбні партнери обираються астрологами і лікарями, ними ж і визначалися точні сприятливі години для зачаття. Постає питання:

якщо не було обітниць вірності, чому соляріям заборонялися статеві зносини, а головне, чому це правило було більш суворим для жінок, котрим не дозволялося вступати в статеві зносини до 19 років. Чому цей ценз не стосувався чоловіків, для яких заборона була в тому, щоб не мати потомства до 21 року, автором не пояснюється. Ще одне правило існувало для жінок, які не могли мати дітей: їх передавали у так зване “загальне користування”: “Якщо якась жінка не завагітніє від одного чоловіка, її зводять з іншим. Якщо ж і тепер вона виявляється безплідною, її віддають у загальне користування, зате позбавляють тих почестей, якими вшановують матрон у раді, що відає справами продовження роду” [2], тобто ми повинні розуміти, що дітонародження – це одна з основних функцій жінки, а особливо в цьому суспільстві, тому відсутність спроможності “приводити на світ” нащадків, фактично відкидає її на маргінес, позбавляє активної участі в житті міста.

Влада. Автори утопічних творів наділяли правителів-філософів розумінням ідеалів розуму й істини, що дозволяють створювати політико-соціальний устрій, прийнятний для громадян вигаданого світу [7]. Справді, якщо говорити про владу та суспільний порядок, то можна стверджувати, що в місті Сонця правлять чоловіки. Незважаючи на пропаганду рівності, у творі Кампанелли ніде не згадується жінка держслужбовець, цим автор дає зрозуміти, що жіночій статі не місце на посаді управляючого, начальника, судді, одного з чотирьох помічників, не кажучи вже про самого Сонце (він же Метафізик, “О”), який є наймудрішим правителем-філософом і знавцем усіх ремесел, історії та звичаїв різних народів. Цитата: “А от титул О може дістати лише той, хто знає історію всіх народів, їхні звичаї, релігійні обряди, закони, устрій республік і монархій, життєпис законодавців і винахідників наук та ремесел, будову й історію неба та землі... конче потрібно для нього досконало опанувати метафізику й теологію, збагнути коріння, основи й суть усіх наук і мистецтв, подібності й відмінності між речами, збагнути необхідність, призначення й гармонію світу, міць, мудрість та любов божу, ступені буття та його відповідники в явищах небесних, земних, морських та божественних у такій мірі, в якій це доступно для смертного. Йому слід також вивчити твори пророків і астрологію” [2]. Тобто Т.

Кампанелла, можливо, навіть не свідомо, підкреслив, що жінці не притаманні ті стереотипно маскулінні риси, які роблять з чоловіка правителя (сила, вміння приймати рішення, об'єктивність, розум). Автор ні заперечує, ні спростовує цю ідею, а отже, ніякого іншого варіанта і не може бути, правитель міста – “Сонце-чоловік”.

Сфера релігії. Жителі міста знайомі з історією багатьох народів, поважають багатьох язичницьких богів, на почесному місті в них Христос. У своїй розповіді Мореплавець оповідає нам про добровільні жертвоприношення в честь “милостивого бога”, однак дізнаємося і про те, що такі жертвовні дії здійснюються лише чоловіками. Ці дії підкреслюють стереотипне уявлення про чоловічу наполегливість, рішучість та відвагу. Хоча жерцями в сонячному місті є лиш чоловіки, автор не обґрунтовує, чому жінка не може приносити себе в жертву, адже їй цілком притаманна така риса, втілена через те ж материнство.

Етика. Омріяне щастя та благополуччя, достаток і рівність – це безперечно позитивні риси утопії “Міста Сонця”. В тексті твору описуються можливості для розвитку людини як громадянина міста, але не більше. Індивідуальний розвиток не належав особистості, він належав місту безпосередньо, тому правильним вважалось те, що несло більшу користь суспільству, загальному благу. Атмосфера порядку та добробуту була понад усе. Для громадянина міста Сонця, закон – це не межа дозволеного, це єдино можливий спосіб життя, правильний та ідеальний. Ця предметність сім'юсфери літературної утопії полягає Л. Софроною в тому, що “костюм, речовий світ, що оточує людину, для утопії важливіше, ніж його внутрішній світ і психологічний образ” [4, с. 8]. Яскравою ілюстрацією до цього цих слів є цитата з твору: “Коли ж позбутися себелюбства, то залишиться тільки любов до громади” [2]. Чіткий розподіл обов'язків і прав, ніяких виключень ні для чоловіків, ні для жінок.

Отож, коли ми говоримо про гендерні стереотипи, то маємо на увазі образи та моделі, які вкорінені в нашій підсвідомості. Вони створені історією та культурою, полегшують і, водночас, ускладнюють життя людини. Хоча, Томазо Кампанелла представник доби Відродження, коли антропоцентризм постає за основу світобачення, але навіть у його прагненні до ідеалу, у створеній ним моделі світу,

де всі громадяни рівні, помітний вплив нав'язаних соціальних реалій. Однак ми не можемо засуджувати за це автора, адже іншого типу світогляду на той час не існувало. Т. Кампанелла у своєму творі "Місто Сонця" дав жінці право на освіту і науку, малярство і військову справу, але ще не бачив її поза домашнім господарством і домом, однак, як ми знаємо, стереотип не просто викоренити із свідомості людини, на це потрібен час, соціально-культурні зміни та ін.

Використана література:

1. Вілкова О. Ю. Конструктивні та деструктивні вияви гендерних стереотипів // Український соціум. – 2004. – № 3 (5). – С. 28–33.
2. Кампанелла Т. Місто Сонця (текст твору) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://thales2002.narod.ru/suntext.html>.
3. Коляничко М. В. Гендерные метаморфозы в философском дискурсе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/natural/vdu/B/2008_2/texts/08kmvffd.pdp.
4. Софронова Л. А. Об утопии и утопическом // Утопия и утопическое в славянском мире. – М., 2002. – С. 8.
5. Черткова Е. П. Метаморфозы утопического сознания (от утопии к утопизму) // Вопросы философии. – М., 2001. – № 7. – С. 57.
6. Храброва Г. М. Поступ феміністичних ідей та його відображення в літературі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Dtr_gn/2008_4/files/GN_04_2008_Hrabrova.pdf.
7. Шадурский М. Литературная утопия от Мора до Хаксли // Жанровое мышление в литературной утопии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Literat/shadurs/01.php.
8. Штекля А. Э. Кошмары Города Солнца: тирания общности или всевластие науки? // Культура Возрождения и власть. – М.: Наука, 1999. – С. 84–94.
9. Frye N. Varieties of Literary Utopias // Utopias and Utopian Thought. – P. 38 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/20026912>.